

CETĂȚENIA CA PUNCT DE LEGĂTURĂ ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL PRIVAT

Violeta COJOCARU, Alina SCUTELNIC

Instituția cetățeniei are, în dreptul internațional privat, o tradiție de aproape două secole. Acest punct de legătură este cunoscut sub denumirea de *lex patriae*, parte componentă a legii naționale. Legea națională și-a făcut intrare în dreptul pozitiv, la 21 martie 1804, în această zi a fost promulgat, în Franța, un act normativ cu un uriaș impact asupra umanității, Codul civil al francezilor, mai fiind cunoscut sub denumirea de *Codul lui Napoleon*. Acest cod prevedea că legile privind starea și capacitatea persoanelor îi cârmuiesc pe francezi chiar dacă aceștia își au reședința în străinătate. Prin larga audiența internațională a Codului lui Napoleon, principiul guvernării statului personal de către legea națională a fost acceptată de majoritatea statelor din Europa continentală, precum și de importante state din Asia (Iran, China, Japonia) sau din Africa (fostele colonii franceze, dar și Egiptul sau Etiopia). Reprezentantul școlii italiene, Mancini, considera că apartenența unei persoane la o națiune îi determină și statutul civil, nu doar cel politic. Prin urmare, orice persoană membră a unei națiuni avea dreptul subiectiv de a cere autorităților statului străin, pe teritoriul care se găsea, să-i aplice așa-numita „parte necesară” din legea națiunii căreia îi aparținea, adică acea parte care reglementa, pe lângă starea și capacitatea persoanei, relațiile de familie și succesiunea. Așa cum individul nu se putea sustrage, în dreptul intern, legii naționale, așa și statul care-l primește pe străin nu poate să-l priveze pe acesta de statutul conferit de legea națională [1].

Republica Moldova a receptat legea națională ca punct de legătură pentru statutul personal odată cu intrarea în vigoare a Codului civil al RM, la 22 iunie 2002, care prevede la art.1587 că „starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cârmuite de legea națională”. În același art. la alin.(2) legiuitorul explică ce reprezintă legea națională și anume: „legea națională a cetățeanului se consideră legea statului a cărui cetățenie o are persoana”. Prevederile Codului civil sunt completate de prevederile Codului familiei în materie de căsătorie la titlul VI „Reglementarea relațiilor familiale cu elemente de extraneitate”. Potrivit Codului familiei, Convenției CSI asupra asistenței juridice în materia dreptului civil, dreptului familiei și dreptului penal din 22 ianuarie 1993, ratificată de Republica Moldova la 16.03.95, precum și acordurilor bilaterale ale RM cu state precum Republica Letonia, Ucraina, Federația Rusă, România, Republica Lituania, privind asistența juridică la raporturile juridice în materie civilă, familială și penală reflectă relevanța deosebită a cetățeniei la încheierea căsătoriei. Importanța acesteia se manifestă în faptul că căsătoria în Republica Moldova între cetățeni străini

este supusă condițiilor de fond a legii naționale a fiecărui dintre soți (art.155 Cod Fam.). O excepție în acest sens este prezentă în Tratatul dintre Republica Moldova și Republica Azerbaidjan cu privire la asistența juridică și raporturile juridice în materie civilă, familială și penală din 26.10.2004, întocmit la Baku și intrat în vigoare din 12 februarie 2006 care la art. 26, cuprinde norme conflictuale privind încheierea căsătoriei stipulând că „condițiile încheierii căsătoriei sunt determinate pentru fiecare dintre viitorii soți de legislația părții contractante al cărei cetățean este soțul”. Astfel, dacă în celelalte acorduri semnate de Republica Moldova relevanță are cetățenia fiecăruia dintre viitorii soți, atunci în tratatul cu Republica Azerbaidjan – doar a soțului.

O altă incursiune a cetățeniei în materie de căsătorie se determină prin influența acesteia asupra relațiilor personale nepatrimoniale și patrimoniale ale soților. Cu toate că Codul familiei nu conține asemenea aspecte, la art.157 acordurile bilaterale semnate de RM fac referire la *lex patriae* privind raporturile juridice personale și patrimoniale dintre soți. În acest tratat cetățenia deține poziții prioritare de la caz la caz. Astfel, în acordurile RM cu Republica Lituania, Republica Letonia, Republica Azerbaidjan, Federația Rusă raporturile personale și patrimoniale sunt guvernate, primordial, de domiciliul comun al soților, iar în cazul inexistenței lui, se va aplica legea statului a cărui cetățeni sunt. Nu am putea vorbi de aceleași prevederi în tratatul semnat cu România și Ucraina în privința asistenței juridice civile, familiale și penale care impune, în principal, legea națională comună a soților în raporturile menționate, iar în cazul absenței acesteia, aplicabilitate va avea legea domiciliului comun al soților.

Prevederile tratatelor semnate de RM în materia dreptului familiei, la care am făcut referire mai devreme, sunt omogene în privința desfacerii căsătoriei. În cazul acțiunilor de desfacere a căsătoriei, se aplică legislația și sunt competente instituțiile Părții contractante ai cărei cetățeni au fost soții la depunerea cererii. Dacă soții au domiciliu pe teritoriul celeilalte Părți contractante, adică statul parte la parte-contractantă, sunt competente și instituțiile Părții contractante.

Căsătoria, reprezentând, în mod normal, originea unei familii a promovat de-a lungul timpului, valori ce corespundeau cu tradițiile, obiceiurile și religia societății, totuși în etapa actuală nu pot fi negate tendințele ce țin de întemeierea unei familii – încheierea Pacturilor civile de solidaritate, reprezentând un contract încheiat între două persoane majore, de sexe diferite sau de același sex, pentru a-și organiza viața în comun. Faptul că RM nu cunoaște în legislația sa un asemenea concept juridic nu înlătură posibilitatea ca un cetățean al Republicii Moldova să încheie un asemenea pact, fapt prevăzut de însuși Codul civil francez, care stipulează că contractarea unui

PACS este posibil și în cazul în care unul dintre solicitanți este cetățean francez, iar celălalt are altă naționalitate. Alături de PACS, care reprezintă o realitate a sec. XXI, de popularitate se bucură și recunoașterea, de către statele lumii, a căsătoriilor încheiate între homosexuali. Căsătoria celebrată în RM este doar uniunea dintre un bărbat și o femeie, fapt ce rezultă din prevederile Codului familiei, cum ar fi art. 2, 11 etc. Atât timp cât condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei sunt guvernate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți, un cetățean al RM nu va beneficia de recunoaștere, de către instanța judecătorească, a unei căsătorii între homosexuali, chiar dacă a fost valabil încheiată, într-un stat care permite asemenea căsătorii, suportul legal fiind prevăzut la art.15 C. fam. care prevede ca impediment la căsătorie – căsătoria persoanelor de același sex. În contextul dat, am vrea să aducem un exemplu din practica CEDO, având legătură directă cu cetățenia și recunoașterea căsătoriilor între persoanele de același sex.

Prin intermediul *hotărârii în cauza Schalk* (în speță, reclamații – un cuplu austriac de același sex – doreau să se căsătorească, dar cererea lor a fost respinsă de autorități; hotărârea a fost contestată, ajungându-se în final în fața CEDO), Curtea a menționat că statele-membre ale CEDO nu sunt obligate să legalizeze căsătoria între persoane de același sex. Totodată, înalta instanță europeană a afirmat cu claritate că o relație de coabitare între persoane de același sex, trăind într-un parteneriat de facto, intră în sfera noțiunii de „viață familială” (și nu doar a aceleia de „viață privată”), iar cuplurile homosexuale se găsesc într-o situație analogă celei a cuplurilor heterosexuale, în ceea ce privește nevoia de recunoaștere legală a relațiilor lor. O primă reacție jurisprudențială subsecventă la această hotărâre a putut fi observată în decizia 4184 din 15 martie 2012 a Curții de Casație din Italia, într-un litigiu care privea transcrierea în registrele de stare civilă italiene a unei căsătorii homosexuale încheiate de doi bărbați italieni în Olanda. Tradițional, în dreptul italian, diferența de sex a soților reprezintă o exigență minimă indispensabilă pentru „existența” însăși a căsătoriei, pentru „identificabilitatea juridică a actului căsătoriei”, care nemijlocit are legătură cu cetățenia bărbaților italieni; în plan internațional, aceasta implică refuzul recunoașterii căsătoriilor homosexuale ca fiind acte inexistente (și nu datorită unei eventuale contrarietăți a lor cu ordinea publică internațională italiană). În decizia sa din martie 2012, înalta instanță italiană a reamintit această soluție, dar a optat pentru o poziție mai nuanțată, inspirată de evoluțiile din dreptul european în materie (hotărârea Schalk fiind expres citată). Având în vedere că diferența de sex nu mai este un element esențial al căsătoriei, ea a apreciat că o căsătorie homosexuală nu mai poate fi considerată astăzi „inexistentă”, ci doar inaptă, în principiu, a produce efecte juridice în Italia (și deci

imposibil a fi transcrisă în actele de stare civilă locale) [2]. Finalitatea acestui caz a demonstrat încă o dată că legătura stabilită între o persoană și statul, a cărei cetățenie o deține, nu poate fi nesocotită nici măcar în contextul în care persoana dată s-ar afla într-un alt stat.

Referințe:

1. DARIECU, Cosmin. *Relațiile personale dintre soți în dreptul internațional privat*. București: C.H. Beck, 2009, p. 41
2. Disponibil la adresa web: <http://studia.law.ubbcluj.ro/articol.php?articollId=522> (vizitat la 02.04.2013)